

ISSN 2231-2137

CONTEMPORARY RESEARCH IN INDIA

A Peer-Reviewed Multi-Disciplinary International Journal

Impact Factor 2016 : 0.956 (GIF)

स्त्री आणि साहित्य : नोंदी आणि निरीक्षणे

8 मार्च 2022

प्रचंड वादाच्या
 भोवऱ्यात
 अडकत राहिली
 ती
 गटांगळ्या
 घ्याणाऱ्या
 मनोवस्थेतून
 किलकिलत्या डोळ्यांनी,
 सावध होऊन
 भेदक नजरेने
 आजूबाजूचा

वेध घेत
 सावकाशपणे
 धरतीवर
 स्थिर होऊ पाहणारी,
 ती
 असंख्य संकटातून संघर्षाने
 तग धरून
 दीर्घ श्वासानंतर
 अचानक झोपावते
 व क्षणात
 आकाशाला कवेट घेते.

प्रा. डॉ. भारती रेवडकर
विशेषांक संपादक

शुद्ध, सात्त्विक प्रेमाचे मूर्तरूप : सावित्री

डॉ. पांडुरंग भोसले

एस. एम. जोशी कॉलेज हडपसर, पुणे

डॉ. सचिन रुपनर

पुणे

स्वातंत्र्यप्राप्तीनंतर देशात अनेक स्थित्यंतरे झाली समाजात अनेक प्रकारची परिवर्तने झाली. ही परिवर्तने सामाजिक राजकीय, आर्थिकतेबरोबरच मानसिक आणि वैचारिक अशा सर्वच स्तरावरील होती. स्वातंत्र्यप्राप्तीनंतरचा भारतीय नागरिक आणि स्वातंत्र्योत्तर काळातील भारतीय नागरिक यांच्यामध्ये अंतर्बाह्य परिवर्तन झालेले दिसून येते. याचेच प्रतिबिंब आपणास नवसाहित्यात प्रकषिणे जाणवते. स्वातंत्र्यपूर्व काळातील साहित्य आदि-मध्य-शेवट या फ़डके-खांडेकर-माडखोलकर तंत्रात अडकून पडले होते, मात्र स्वातंत्र्योत्तर कालखंडात साहित्याने ही बंधने झुगारून दिली आणि स्वतःचा स्वतंत्र मार्ग शोधायला सुरुवात केली. त्याचाच परिणाम म्हणून मराठी वाङ्मयात विविध प्रवाह निर्माण झाले आणि या प्रवाहांनी मराठी साहित्यावर स्वतःचा प्रभाव पाहून स्वतंत्र संसार थाटला, आपले अस्तित्व निर्माण केले. त्याचबरोबर या काळातील लेखकांनी साहित्यनिर्मिती करीत असताना काही जाणिवपूर्वक नवनवे प्रयोग केले. वेगळ्या विषयांना स्थान दिले. वेगवेगळ्या तंत्राचा अवलंब केला. मग त्यात कुणी रोजनिशीच्या स्वरूपात कादंबरी लेखनाचा प्रयत्न केला, काहीना आत्मनिवेदनाचा अवलंब करून कादंबरी लिहिली. काही ठिकाणी डायरीच्या स्वरूपातील लेखन आढळते, काही कादंबऱ्यांमध्ये कादंबरी अधिक परिणामकारक व्हावी म्हणून पत्रांचा वापर केलेला आहे, तर काही कादंबऱ्यांचे स्वरूपच पत्रात्मक आहे. असे इतरही काही नवनवे प्रयोग तंत्रांच्या बाबतीत झाले. असे प्रयोग १९६० नंतर अनेक लेखकांनी केले. असा नवा प्रयोग पु.शि. रेगे यांच्या सावित्री कादंबरीत केलेला आहे.

'सावित्री' ही पु.शि. रेगे यांची कादंबरी १९६२ मध्ये प्रकाशित झाली. ही कादंबरी पत्रात्मक स्वरूपाची आहे. एक कवी म्हणून प्रसिध्द असणाऱ्या रेगांची ही कादंबरीही तेवढीच काव्यात्म निर्माण झाली आहे. काव्यप्रांतात आपल्या प्रतिभेने एक वेगळीच ओळख निर्माण करणाऱ्या रेगांनी ही कादंबरीही तेवढीच काव्यात्मक अशी लिहिली आहे. या कादंबरीत येणाऱ्या ३९ पत्रांमधून त्यांनी सावित्री उर्फ साऊची उत्कट, निर्मळ व सात्त्विक प्रेमकहाणी मांडली आहे. या पत्रातील आशयांच्या सहाय्याने त्यांनी साऊच्या जीवनातील वेगवेगळ्या घटना प्रसंगांचा परिचय करून दिला आहे.

'सावित्री' कादंबरी म्हणजे सावित्रीने आपल्या प्रियकराला लिहिलेली पत्र आहेत. साऊ ही या कादंबरीची नायिका असून संपूर्ण कादंबरीभर तिचे अस्तित्व जाणवते. सर्व कादंबरीभर साऊच विखुरलेली आहे. 'सावित्री' कादंबरीतील सर्वच पत्रे ही या सावित्रीच्या प्रेमाने ओतप्रोत भरलेली आहेत. या सावित्रीच्या प्रेमाचे स्वरूप आजच्या प्रेमापेक्षा वेगळे आहे. तिचे आपल्या प्रियकरावर निरतिशय प्रेम असून तिचे हे प्रेम शुद्ध सात्त्विक स्वरूपाचे आहे. त्यात भोगापेक्षा त्यागाला अधिक महत्त्व आहे. साऊचे प्रेम हे मागण्यापेक्षा देण्याला, आत्मसमर्पणाला जागणारे आहे. आज आपण समाजात सर्वत्र ज्याप्रकारचे बरबटलेले, भोगवादी, वासनामय प्रेमाची, शारीरिक ओढ असणाऱ्या प्रेमाची अनुभूती घेताहोत त्या स्वरूपाचे सावित्रीचे प्रेम नाही, तिचे प्रेम हे कृष्णाच्या राधेसारखे आहे. निखळ, सोज्वळ आहे.

सावित्री म्हणजे आईविना लहानाची मोठी झालेली तरुणी आहे. जिचा सांभाळ तिचे वडील अतिशय काळजीपूर्वक करतात. तिच्यावर ते आपल्या भारतीय संस्कृतीप्रमाणे चांगले संस्कार करतात. तेच तिचे सर्वस्व आहेत. त्यांना ती आप्पा म्हणते. आप्पा तिला तिच्या स्वभावगुणांवरून, वागण्यावरून 'आनंदभाविनी' असे संबोधतात. अशी ही सावित्री सर्वांना आनंद वाटणारी, सुख

